

УДК 007 : 35.088.6

МЕДІАОСВІТА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОСТІ

О. В. Гарматій

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна*

Медіаосвіта державних службовців розглядається як одна з важливих передумов виконання професійних завдань і функцій та складова системи підготовки працівників органів державної влади в контексті постійно зростаючих вимог до використання усіх видів сучасних мас-медіа (друкованих, аудіальних, візуальних, Інтернету) в державних комунікаціях, формування інформаційної культури та професійної діяльності в інформаційному суспільстві.

У статті наголошується на необхідності впровадження медіаосвіти як важливого елементу освітнього процесу підготовки державних службовців. Визначаються причини потреби введення медіаосвіти. Аналізуються основні положення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Медіаосвіта розглядається як актуальний напрямок сучасної освіти.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіакомпетентність, державний службовець.*

Постановка проблеми. Сьогодні соціальним замовленням громадськості є здійснення ефективних державних комунікацій, масштабна реалізація яких можлива в системі «держава – мас-медіа – людина». Перебуваючи в центрі названої тріади, засоби масової інформації стають «окремими акторами» і значною мірою визначають обсяг і контент інформаційних потоків між державою та громадою. Мас-медіа виступають своєрідним соціальним простором, в якому розгортаються державні комунікації. Відтак постає потреба в медіаосвіті державних службовців, спрямованій на формування умінь орієнтуватися в інформаційному просторі та на адекватне творення і сприйняття медіаматеріалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідження проблематики медіаосвіти вагомий внесок зробили українські науковці В. Іванов, Г. Онкович, А. Литвин, Б. Потятиник, Г. Почепцов, В. Різун, Т. Федорів та інші. Теоретичні проблеми медіаосвіти та практика її впровадження перебувають у центрі уваги зарубіжних дослідників, серед яких — К. Безелгет, К. Ворсноп, Дж. Гербнер, Ж. Гоне, І. Жилавська, Р. К'юбі, Л. Мастерман, Дж. Панджен-те, Ф. Рогоу, К. Тайнер, Ю. Усов, С. фон Файлітзен, І. Фатеева, О. Федоров, Е. Харт, А. Шариков, С. Шейбе тощо. Однак, незважаючи на численні дослідження, відчутний брак робіт, де розглядається проблематика медіаосвіти дорослих, передусім у рамках певних професійних компетенцій, зокрема медіаосвіти державних службовців.

Невирішеними частинами загальної проблеми залишаються питання медіаосвіти службовців органів державної влади в контексті невідповідності між реальним суспільним запитом на державних службовців з високим рівнем медіаграмотності, з одного боку, та відсутністю системи освіти, покликаної

сприяти ефективним державним комунікаціям, взаємовигідним і для суспільства, і для державної влади, з другого. З огляду на це, дослідження медіаосвіти державних службовців викликає науковий і практичний інтерес.

Мета статті. Доповнити та поглибити підхід до медіаосвіти як складової професійної підготовки державних службовців. Поставлена мета реалізується в запропонованій роботі за допомогою таких завдань: обґрунтування потреби введення медіаосвіти до освітнього процесу підготовки державних службовців; визначення як пріоритетних напрямків у медіаосвіті державних службовців формування умінь і навичок для ефективної взаємодії з різними видами мас-медіа (преса, радіо, телебачення, Інтернет-ЗМІ) та створення власної медіапродукції; розгляд основних положень Концепції впровадження медіаосвіти в Україні в контексті медіаосвіти державних комунікаторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та ЗМІ, а також останні події, які відбуваються в нашій країні, входження в європейське співтовариство, інтеграція в світовий інформаційний простір спричинили певні проблеми, пов'язані з розумінням, усвідомленням, опрацюванням і переосмисленням відомостей про соціальні, політичні, економічні, культурні та інші події й процеси сьогодні, що їх оприлюднюють органи державної влади для широкого загалу.

У зв'язку з цим особливо важливого значення набуває питання про адекватність і грамотність сприйняття, інтерпретації й аналізу медіаматеріалів. Важливо критично ставитися до різних видів медіаінформації, формувати вміння визначати джерела медіатекстів, їх політичну, ідеологічну, культурну та соціальну спрямованість, інакше кажучи, сформувати вміння з бурхливого інформаційного потоку виокремлювати достовірні інформаційні матеріали і факти [1, с. 30].

Причина актуальності медіаосвіти полягає в тому, що інформаційна революція та глобалізація зробили наше сприйняття світу значною мірою залежним від того, як його подають медіа. На жаль, останні належно не відреагували на зростання відповідальності: матеріали часто погано перевіряють, вони містять елементи маніпуляції та підтасувань [2, с. 8]. Таким чином, комунікації в системі «держава – ЗМІ – громадськість» або точніше «державний службовець – преса, радіо, ТБ, Інтернет – громадянин» залежать від ролі й позиції в них мас-медіа. У таких умовах медіаосвіта державних службовців — це шлях навчитися максимально ефективно співпрацювати зі ЗМІ, давати за їх посередництвом достовірні інформаційні повідомлення для суспільства, отримувати неспотворений зворотний зв'язок, на основі якого здійснювати відповідну корекцію поведінки в системі комунікацій.

Визначний теоретик медіа Л. Мастерман визначив причини актуальності медіаосвіти. Серед них:

1. Високий рівень медіа і насиченість сучасних суспільств засобами масової інформації.
2. Ідеологічна важливість медіа та їх вплив на свідомість аудиторії.

3. Швидкі темпи зростання кількості медійної інформації, посилення механізмів управління нею та її розповсюдження.

4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.

5. Підвищення значення візуальної комунікації й інформації в усіх сферах.

6. Необхідність навчання школярів/студентів й орієнтування на відповідність майбутнім вимогам.

7. Посилення національних і міжнародних процесів приватизації інформації [3, с. 2].

Український науковець, засновник Інституту екології масової інформації Б. Потятиник зазначає: «Медійна освіта спрямована і на масове оволодіння елементарними журналістськими навичками та новітніми технологіями, і на захист індивідів від надміру агресивного інформаційного довкілля...» [4]. Шведська дослідниця С. фон Файлітзен наголошує, що медіаосвіта має розвивати критичне мислення, потрібна для активної участі як в демократичному процесі, так і в глобалізаційному. Повинна базуватися на вивченні всіх видів медіа [5, с. 24–26]. Наведені думки розвиває українська дослідниця Т. Федорів, яка зводить завдання медіаосвіти до таких пунктів: 1) розвиток здатності до сприйняття, декодування, оцінки й аналізу медіатекстів; 2) збільшення обсягу знань політичних, соціальних, культурних підтекстів у медіатекстах; 3) розвиток навичок самовираження за допомогою різних видів медіа; 4) розвиток комунікативних навичок; 5) розвиток навичок інтерпретації медіатекстів і створення медіародукції. Медіаосвіта державних службовців більшою мірою має зосередитися на декодуванні, оцінці й аналізі медіатекстів та розвитку медіанавичок для роботи з різними видами мас-медіа [6, с. 121].

З такою думкою погоджуємося, більше того вважаємо, що пріоритетними напрямками в медіаосвіті державних службовців є формування і розвиток умінь і навичок для ефективної взаємодії з усіма видами ЗМІ — від друкованих до аудіовізуальних та Інтернет-медіа, а також створення власної медіапродукції. Практика державних комунікацій засвідчує, що для здійснення ефективних комунікаційних актів саме владний суб'єкт повинен виступати найдіяльнішою стороною, визначати предмет і способи комунікативних зв'язків, формати взаємодії з мас-медіа, широко пропонувати власну медіапродукцію, підготовлену з урахуванням читацької/слухацької/глядацької аудиторії та специфіки конкретного засобу масової інформації.

Дослідниця в галузі медіа та відомий медіапедагог Г. Онкович вказує, що медіаосвіта сприяє формуванню ключових компетенцій — комунікативної, інформаційної, соціальної, полікультурної, здібностей саморозвитку, самоосвіти та продуктивної творчої діяльності [7, с. 47]. Про важливість медіаосвіти йдеться також у низці міжнародних документів, зокрема, у Паризькій програмі-рекомендації з медіаосвіти ЮНЕСКО (2007) та резолюції Європейського парламенту щодо медіаграмотності у сфері цифрової інформації (2008). На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію, а також інструментом

підтримки демократії. При цьому медіаосвіту рекомендують запроваджувати в національні навчальні плани закладів освіти всіх держав, у систему додаткової, неформальної та «пожиттєвої» освіти. Інакше кажучи, йдеться про створення таких умов, щоб кожен громадянин володів механізмом критичного осмислення та коригування інформації, уміннями здійснювати інтерпретацію, аналізувати й оцінювати медіатексти, розуміти їх суть, адресну спрямованість, мету, викривати приховане значення та шкідливий вплив окремої медіаінформації, протиставляти цьому впливу зразки високих національних культурних цінностей [8].

Аналіз наукових досліджень та публікацій засвідчив, що медіаосвіта здобула широке визнання в світі. У багатьох країнах вона функціонує як система, що стала невід'ємною частиною, з одного боку, загальноосвітньої підготовки молоді, з другого, — масових інформаційних процесів; є атрибутом глобалізаційних перетворень, чинником конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства. Так, в Австралії, Новій Зеландії та Канаді медіаосвіта — це частина освітніх програм. У США у сфері медіаосвіти активно працює велика кількість державних і неурядових організацій. За кілька останніх років зросло зацікавлення питаннями медіаграмотності і з боку секторів освіти та державного управління, і з боку медіа та широкого загалу в Китаї, Гонконгу, Японії, Сінгапурі. Країни Європи також розвивають ініціативи з медіаосвіти у формальному та неформальному секторах освіти. Загалом, у більшості держав-членів ЄС медіаграмотність викладають у рамках формальної системи як окремий предмет або інтегрований в інші предмети. Європейська комісія з медіаграмотності спрямовує ресурси на розвиток проектів зі створення мереж, що сприяють обміну знаннями та досвідом у сфері медіаосвіти; підкреслює, що медіаграмотність — одна із сучасних ключових життєвих навичок і наголошує на надзвичайно важливій ролі держав-членів та медіаіндустрії у підвищенні рівня медіаграмотності в суспільстві [9, с. 28].

Щодо України, то у нас діє Національна концепція впровадження медіаосвіти, схвалена Національною академією педагогічних наук України (2010), що свідчить про беззаперечну важливість медіаосвіти для сучасного українського суспільства в умовах світової глобалізації та інформатизації. Головна мета Концепції — сприяння розбудові в нашій країні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей. У Концепції зазначається, що медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, перетворюючись часто на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. До цього додаються вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіапродукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, що спричиняє зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак постає гостра потреба в розвитку медіаосвіти.

У Концепції запропоновано визначення таких термінів, як медіаосвіта, медіапедагогіка, медіакультура, медіаграмотність, медіакомпетентність. Так,

медіаосвіта — це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Медіакомпетентність — рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства. Концепція спрямована на проведення широкомасштабного поетапного всеукраїнського експерименту з впровадження медіаосвіти на всіх рівнях. Як пріоритет визначається розвиток шкільної медіаосвіти, яка має стати головною інтеграційною ланкою цілісної системи медіаосвіти в країні.

Принципами медіаосвіти, згідно з Концепцією, є особистісний підхід (урахування вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей і медіавподобань споживачів інформації); перманентне оновлення змісту (відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіакультури суспільства та окремих його верств використовуються актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіафеномени); орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (застосування досягнень у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, формування спільних інформаційних ресурсів); пошанування національних традицій; пріоритет морально-етичних цінностей; громадянська спрямованість (сприяє розвитку громадянського суспільства, спирається на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, узгоджує свої зусилля з розвитком громадських рухів); естетична наснаженість; продуктивна мотивація (поєднання акцентів на творче сприймання медіа і розвиток здатності створювати медіапродукцію) [10].

Проте, як зазначають дослідники, запропонована Концепція не висвітлює всіх аспектів медіаосвіти й потребує удосконалення та доопрацювання. Однак її розробка — це вже певний етап для розвитку медіаосвіти в Україні [11, с. 28].

Відповідно до Концепції, головні завдання медіаосвіти державних службовців, що витікають з документа, вбачаються у формуванні:

- медіаіммунітету, що дозволяє протистояти агресивному медіасередовищу, уміти обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливої інформації;
- рефлексії і критичного мислення, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі й осмислення медіапотреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей різних медіа;
- здатності до медіатворчості для компетентного вираження та реалізації професійних завдань, поліпшення якості комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків у значущих спільнотах;

– спеціалізованих аспектів медіакультури, тобто здатності ефективно взаємодіяти з різними типами мас-медіа та сприймати їх — візуальної медіакультури (сприймання телебачення), аудіальної медіакультури (сприймання радіо), культури сприймання друкованих медіа, електронних ЗМІ тощо.

Британський дослідник медіаосвіти Л. Мастерман виділив чотири найважливіші сфери медіаосвіти: 1) авторство, власність і контроль у медійній галузі; 2) способи досягти ефекту впливу медіатексту (способи кодувати інформацію); 3) репрезентація навколишнього середовища через медіа; 4) медійна аудиторія [12, с. 15–68].

Один із активістів медіаосвіти Б. Мак-Махон звернув увагу на її морально-демократичний аспект. Він пише, що «в епоху тероризму та війн ХХІ ст. медіаосвіта молоді стає важливою вимогою демократичного суспільства» [13, с. 81]. Слід відзначити, що це нині вкрай актуально для України, яка де-факто перебуває в стані війни. Утім, на нашу думку, не доцільно обмежувати контингент тих, на кого зорієнтована медіаосвіта, тільки молоддю. Адже медіаосвіта якнайточніше відповідає гаслу: «Освіта для усіх упродовж усього життя!» Саме тому медіаобізнаним має бути в ідеалі кожний громадянин нашого суспільства.

Висновки. Отже, невід’ємною складовою громадсько-політичного життя поряд з діяльністю держави, колективу й окремого індивіда, що пов’язані з «використанням» суспільних інститутів і соціальних норм, є діяльність, у межах якої збирається, аналізується і поширюється інформація, осмислюються події, ведуться дискусії з актуальних питань, відстоюються позиції й думки тощо. Проведене дослідження засвідчує, що для ефективних державних комунікацій саме владний суб’єкт повинен виступати найбільш активною, діяльною стороною, визначати предмет і способи комунікативних зв’язків, формати взаємодії з мас-медіа, пропонувати широкий асортимент власної медіапродукції. Для реалізації цих завдань, державний службовець як комунікатор повинен бути медіаосвіченим і медіакомпетентним, уміти професійно застосовувати медійні практики з максимальною користю для громади, володіти вмінням сприймати, аналізувати і продукувати медіаматеріали, орієнтуватись у соціокультурному, політичному й економічному контексті функціонування ЗМІ. Для формування високої культури взаємодії з медіа, ефективного практичного й творчого використання інформаційного поля преси, радіо, телебачення, Інтернет-ЗМІ медіаосвіта має стати компонентом формальної освіти державних службовців, обов’язковою частиною процесу професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Застосування Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, яка хоч і не передбачає медіаосвіти за професійним спрямуванням, є важливою складовою модернізації освіти, що сприятиме побудові в країні інформаційного суспільства, розвитку економіки знань, становленню громадянського суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку оптимальних технологій впровадження медіаосвіти державних службовців, розробці та аналізі застосування в навчальному процесі для державних службовців різного

роду професійних тренінгів, практичних занять зі створення медіапродукції, дослідницької роботи з використанням психологічних тестів і проведення конкретних соціологічних досліджень для вивчення впливу ЗМІ на особистість і громадськість, прес-конференцій з фахівцями у галузі ЗМІ, диспутів з основних проблем медіаосвіти, рольових ігор тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко В. І. Медіаграмотність як психолого-педагогічний складник освіти / В. І. Даниленко, В. П. Мележик, В. Ф. Іванов, Ю. П. Мірошніченко // Інформаційне суспільство : наук. журн. / гол. редкол. В. В. Різун ; голов. ред. В. Ф. Іванов ; Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка. — К., 2012. — Вип. 15. — С. 30–33.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підруч. ; ред.-упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. — К. : Центр вільної преси, 2012. — 352 с.
3. Masterman L. Teaching the Media. — London : Comedia Press, 1985. — 341 p.
4. Потятинник Б. Масова журналістська освіта — а чому б ні? / Б. Потятинник // МедіаКритика. — 2005. — № 10. — С. 7–10.
5. Feilitzen C. von. Media Education, Children's Participation and Democracy // Children and Media: Image, Education, Participation / Feilitzen C. von and Carlsson U. (Eds.). — Goteborg : UNESCO & NORDICOM, 1999. — P. 24–26.
6. Федорів Т. В. Медіаосвіта та медіа-компетентність державних службовців: перспективи розвитку / Т. В. Федорів // Інвестиції : практика та досвід : наук.-практ. журн. — 2013. — № 3. — С. 120–122.
7. Онкович Г. Сучасна медіаосвіта: зарубіжний та вітчизняний досвід / Ганна Онкович // Світові стандарти сучасної журналістики : зб. наук. пр. — Черкаси : Видав. Чабаненко Ю., 2010. — С. 47–51.
8. Media Education. — Paris : UNESCO, 1984. — 211 p.
9. Шейбе С. Медіаграмотність: Підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу ; пер. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. — К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. — 319 с.
10. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
11. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти / А. А. Сулім // Вісник Харківського Національного університету ім. В. Каразіна. — Харків, 2011. — Вип. 3, № 968. — С. 26–29. — (Серія «Соціальні комунікації»).
12. Masterman L. A. Rational for Media Education / L. A. Masterman // Media Literacy in the Information Age. — New Brunswick ; London : Transaction Publishers, 1997. — P. 15–68.
13. McMahon B. Relevance and Rigour in Media Education : keynote Presentation to the National Media Education Conference / B. McMahon. — Baltimore, 2003. — 26 p.
14. Іванов В. Ф. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів / В. Ф. Іванов, О. Я. Шкоба // Інформаційне суспільство : наук. журн. ; голова редкол. В. В. Різун, голов. ред. В. Ф. Іванов ; Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка. — К., 2012. — Вип. 16. — С. 41–52.

REFERENCES

1. Danylenko V., Melezhyk V., Ivanov V. and Miroshnychenko Y. (2012), Media competence as psychological and pedagogical constituents of education, The Information Society, No.15, pp. 30–33.

2. Ivanov V.F. and Voloshenjuk O. V. (2012), Media education and media literacy (2012), Free press centre, Kyiv.
3. Masterman L. (1985), Teaching the Media, Comedia Press, London.
4. Potjatynek B. (2005), The Mass Journalism education – why not?, MediaCriticism, No. 10, pp. 7–10.
5. Feilitzen C. von (1999), Media Education, Children's Participation and Democracy, Children and Media: Image, Education, Participation, UNESCO & NORDICOM, pp. 24-26.
6. Fedoriv T. V. (2013), Media education and media competence of office employees in perspective, Investments: Practice & Experience, No.3, pp. 120–122.
7. Onkovich H. (2010), Modern media education: international and national experience, World standards of modern journalism, pp. 47–51.
8. Media Education (1984), UNESCO, Paris.
9. Scheibe C. and Rogow F. (2012), The teacher's guide to media literacy : critical thinking in a multimedia world, Thousand Oaks, California.
10. Concept of media education in Ukraine (2010), available at: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
11. Sulim A. A. (2011), Media literacy as a result of the introduction of media education, The Herald of Kharkiv National University, Vol. 3, No.968, pp. 26–29.
12. Masterman L. (1997), A Rational for Media Education , Media Literacy in the Information Age, New Brunswick transaction publishers, pp. 15–68.
13. McMahon B. (2003), Relevance and Rigour in Media Education: Keynote Presentation to the National Media Education Conference, Baltimore.
14. Ivanov V., Shkoba O. (2012), Media education and media literacy: the definition of terms, The Information Society, No.16, pp. 41–52.

MEDIA EDUCATION OF CIVIL SERVANTS AS A TREND OF CONTEMPORANEITY

O. V. Harmatiy

*Lviv Polytechnic National University,
12, Bandera Str., Lviv, 79013, Ukraine
ulitska@ukr.net*

Media education of civil servants is examined as one of important pre-conditions of carrying out the professional tasks and functions and a constituent of the system of preparation of employees of public authorities in the context of constantly growing requirements to the use of all types of modern mass media (printing, audio, visual, internet) in state communications, forming the informative culture and professional activity in the informative society.

The article concerns the necessity of introduction of media education as an important element of educational process for civil servants. The reasons for media education necessity have been defined. The main principles of the Concept of media education implementation in Ukraine have been analyzed. The media education is considered as a current trend in modern education.

Keywords: *media education, media competence, civil servant.*

Стаття надійшла до редакції 18.12.2014.

Received 18.12.2014.